T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLETEN

Cilt: LXXVI NİSAN 2012 Sayı: 275

TİGUNĀNU'DAN (?) ARPA HİSSELERİ HAKKINDA BİR TABLET*

GERNOT WILHELM – RUKİYE AKDOĞAN**

Bu makalede, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne bağlı özel bir koleksiyoner olan Sn. Erdal Erkakan'ın koleksiyonunda yer alan, çivi yazılı bir tablet tanıtılacaktır. 2010 Ocak ayında, özel koleksiyoner denetiminde bir antikacıdan elde edilmiş 7 cm. genişliğinde, 2,2 cm. uzunluğunda ve 1,8 cm. kalınlığında küçük bir tablet R. Akdoğan'ın dikkatini çekti. Koleksiyonda 121 envanter numarasıyla kayıtlı olan bu tabletin geliş yeri ne yazık ki belli değildir. Bu tabletin yayın hakkını bize verdiği için Sn. Erdal Erkakan'a teşekkür ediyoruz.

Tablet çizgilidir, ancak gerek yer yer dökülmesinden dolayı gerekse işaretlerle karışmasından dolayı her çizgi iyi seçilememektedir. Ön ve arka yüz, iki sütunludur. Sütunlar bir çizgi ile değil de, sağ sütunlarda yer alan satırlardaki dikeylerin üst üste bitiştik yazılmasıyla oluşan bir çizgiyle belli edilmiştir. Satır 20'deki bitiş notu, ön ve arka yüzü belirleyici bir kanıt teşkil etmektedir. Arka yüzde alışılmış sütun sırasındaki okunuş ("sağ sütun" → "sol sütun") ortaya çıkmaktadır.

* Bu makalenin Almancası, *Altorientalische Forschungen*, Band 37 (2010) s. 159-162'de yayınlanmıştır, burada daha genişletilmiş haliyle sunulmaktadır.

** Prof. Dr. h.c. Gernot Wilhelm, Mozartstr. 2a, D-97209 Veitshöchheim, grnt.wilhelm@t-online.de; Yrd. Doç. Dr. Rukiye Akdoğan, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balcalı-Adana/TÜRKİYE, rkyakdogan@gmail.com.

Öy. I	1	1 (PI) ŠE ^{m}*A-ra$^{!}$-an-ši-iḫ-ew-ri*
	2	1 (PI) ŠE ^{m}*Ku-un-še-ek-*⌜*ki*⌝$^{?}$
	3	1 (PI) ŠE ^{m}*Bi-ku-un-na*
	4	1 (PI) ŠE ^{m}*Ge-lum-*⌜*šar*⌝*-r*[*i*]
	5	1 (PI) ŠE ^{m}⌜*Ba-at-ti-ik$^{?}$-ki*⌝$^{?}$
Öy. II	6	1 (PI) ŠE ^{m}*Te-ez-zu*
	7	1 (PI) ŠE ^{m}*An-na-az/uk-ka*
	8	1 (PI) ŠE ^{m}*Am-mi*
	9	1 (PI) ŠE ^{m}*Nu-pu-uz-za*
	10	1 (PI) ŠE ^{m}*A-rum-na-wa-ar*
Ay. III	11	1 (PI) ŠE ^{m}⌜*Ḫa-ši-ip*-LUGAL⌝
	12	1 (PI) ŠE ^{m}*Ni-nu*
	13	1 (PI) ŠE ^{m}*Nu-pu-ul-li*
	14	1 (PI) ŠE ^{m}*I-ú-uz-*⌜*zi*⌝
	15	1 (PI) ŠE ^{m}*Ša-du-um-*⌜*ge*⌝*-*[*wa-ar*]$^{?}$
Ay. IV	16	1 (PI) ŠE ^{m}*A-ru-um-*[*ḫ*]*u-t*[*e*]
	17	1 (PI) ŠE ^{m}*Te-eš-šu-up-ew-ri*
	18	1 (PI) ŠE ^{m}*Zé-e-nu*
	19	1 (PI) ŠE ^{m}*Nu-bur-šar-ri*
	20	ša 10 LÚ.ME.EŠ 6 ANŠE ŠE

Satır 20'deki bitiş notu, açıkça bir hissenin 1 (PI) = 6 BÁN'a denk geldiğini gösterir. 1 ANŠE, 10 BÁN'ı kapsar, böylece aslında 10 adam 6 ANŠE, yani 10 x 6 BÁN arpa elde eder. Ancak tablette belirtilen 19 adam için toplam dağılım, 11 ANŠE 4 BÁN (= 19 x 6 BÁN) miktarında değildir.

İşaret formları, Tigunānu'dan *Ḫapiru*-Prizma[1] ile karşılaştırıldığında büyük benzerlikler göstermektedir. Ayrıca şahıs isimleri, çok nadir isimler için bile uyum sırası sergilemektedir:

[1] M. Salvini, *The Ḫabiru Prism of King Tunip-Teššup of Tikunani* (Documenta Asiana 3), Roma 1996.

Öy. I 1 için bk. ^{m}*A-ra-an-ši-iḫ-ew-ri* Prizma I 50, II 16, III 55, 58, IV 12, V 5, 41

Öy. I 4 için bk. ^{m}*Ge-lum-šar-ri* Prizma II 18

Öy. II 6 için bk. ^{m}*Te-ez-zu* Prizma VIII 49

Ay. III 11 için bk. ^{m}*Ḫa-ši-ip-šar-ri* Prizma IV 13

Öy. III 12 için bk. ^{m}*Ni-nu* Prizma I 15, VII 5, 50

Öy. IV 16 için bk. ^{m}*A-rum-ḫu-te* Prizma IV 2

Öy. IV 17 için bk. ^{m}*Te-eš-šu-up-ew-ri* Prizma V 29, VI 52, VIII 47

Öy. IV 18 için bk. ^{m}⌜*Zé*⌝*-e-en* Prizma IV 34

Öy. IV 16 için bk. ^{m}*Nu-bur-šar-ri* Prizma II 44, IV 21, V 27

Öy. I 3'deki *Bi-ku-un-na* adı, belki Mari'de çok defa belgelenen kadın adı *Bi-ki-in-na*[2] ile karşılaştırılabilir. Öy. II 10'daki *A-ru-um-na-wa-ar* (Ar=o=m–Navar) adı, Prizma'da beş kere belgelenen daha genç form olan *Ar-na-wa-ar* yerine kullanılmış görünüyor.

Sonuç olarak, bu tabletin ne yazık ki şimdiye kadar teşhis edilemeyen buluntu yerinden elde edilmiş olması akla yakın geliyor. Yasa dışı kazılarda sadece M. Salvini'nin yayınladığı (*Ḫapiru*-Prizma, I. Ḫattušili'nin Tigunānulu Tunip-Teššup'a yazdığı mektubu, Hurrice bir fragman ve Akadca bir omen metni) metinler değil, bilakis söylentiye göre çok sayıda şimdiye kadar yayınlanmadan kalan idari metinler ve diğer omen koleksiyonları da bulundu. Mari metinlerinde defalarca bahsedilen Tigunānu, D. Charpin'e göre, yukarı Tigris'in (Dicle) sol kıyısında[3] ve bugün Türk toprakları içerisinde yer almaktadır.

[2] ARMT XIII 1 ay. VIII 27; M. 5196++ XII 1, bk. J.-M. Durand, MARI 8, Paris 1997, 612, 624.

[3] D. Charpin, Tigunânum et l'horizon géographique des archives de Mari, NABU 58/2000; idem, Histoire politique du Proche-Orient amorite (2002-1595), in: D. Charpin – D.O. Edzard – M. Stol, Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit (Annäherungen 4, hrsg. von P. Attinger – W. Sallaberger – M. Wäfler = OBO 160/4), Fribourg / Göttingen 2004, 144, 177, 378 vd. Tigunānum kralının adının geçtiği ve Marili Zimrilim'in gönderdiği bir hediyenin alıcısı olarak Nagatmiš'in bahsi için bk. M.7745+32 vd. in: J.–M. Durand, La Nomenclature des habits et des textiles dans les textes de Mari. Matériaux pour le Dictionnaire de Babylonien de Paris, Tome 1 (ARM XXX), Paris 2009, 425.

Bu arada, M. Salvini'nin yayınladığı, yukarıda söz konusu edilen *Ḫapiru*-Prizma ile I. Ḫattušili'nin Tigunānulu Tunip-Teššup'a yazdığı mektuptan hatırlatma yapmak amacıyla bazı alıntılar yapmak istiyoruz:[4]

"*Ḫapiru*-Prizma'nın kolofonu (alt yazısı) prizmanın alt tabanına yazılmıştır. Buna göre içeriği şöyledir: Tunip-Teššup isimli bir kralın toplam 438 *Ḫapiru* işçisinin listesidir. Özel koleksiyona ait prizmanın ve diğer metinlerin orijini ve buluntu yeri bilinmiyor. Bu Hurri kralının adı, çivi yazılı literatürde daha önce belgelenmedi. Fakat bu kral, Hitit kralı (Labarna LUGAL.GAL) I. Hattuşili'nin, vasali Tigunānulu Tunip-Teššup'a yazdığı bir mektupla ilişkilidir.

… I. Hattuşili'nin hükümdarlığının başlangıcı M.Ö. XVII. yy.'ın son çeyreği olarak kabul edilir [yazarların notu: orta veya kısa kronolojiye göre yak. M.Ö. 1570]; bu tarih Tigunānu kralı Tunip-Teşşup'a ait arşiv için de geçerlidir.

Prizma metni erkek şahıs isimlerini içeren uzun bir listeyi kapsamaktadır. Metinde toplam 3 insan topluluğu belirtilmiştir: Zumalah'ın emrindeki 274 *Ḫapiru*, Jahul'un emrindeki 68 *Ḫapiru* ve Azrabi'nin emrindeki 96 *Ḫapiru*. Toplam sayı 438'dir. Her üç topluluk da onluk gruplar şeklinde organize edilmiştir; bunların her birinin bir UGULA'nın (Akadca *aklu* "gözcü") sorumluluğunda bulunduğu anlaşılmaktadır. … Paleografi, söz konusu metnin I. Hattušili için öngörülen tarihle uyumlu gözüken Eski Babil döneminin sonuna ait olduğunu göstermektedir. Metinde 109 farklı işaret (numaralar dışında) formu ile 145 fonetik ve logografik değer kullanılmıştır. Hattušili'nin mektubunun paleografisi ile yapılan karşılaştırma, bu metindeki 87 farklı işaret formunun çok büyük bir kısmının *Ḫapiru*- Prizmasında da kullanılmış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da, iki belgenin farklı kâtipler tarafından yazıldığını göstermektedir. Kâtiplerden biri, kral Tunip-Teššup'un emrindeki Tigunānu'da, diğeri de I. Hattušili'nin emrindeki başka bir kâtipti. Bu mektubun nerede yazıldığını bilmiyoruz; Kuşşara, Hattuša ya da Hahhum'a yapılan bir askeri sefer sırasında yazılıp yazılmadığı ise bilinmemektedir.

… *Ḫapiru*-Prizma'da belirtilen isimlerin büyük kısmı Hurrice'dir; bunların arasında orijini bilinmeyen veya Semitik isimler de bulunmaktadır. Ayrıca listede bir Kasit ismi olan Šakarakti de yer almaktadır. Bazı şahıs isimleri, Hurrilerin Dicle Nehrini tanımlamak için kullandığı

[4] Krş. M. Salvini, *The Ḫabiru Prism of King Tunip-Teššup of Tikunani* (Documenta Asiana 3), s. 7 vd., Roma 1996.

Aranzah/Aranzih'ten türetilmiştir. Aranših-ewri, Hašip-Aranših, Kirip-Aranših gibi Aranših ile biçimlendirilen isimler yer almaktadır."

Görüldüğü gibi, yayınladığımız tablet ile *Ḫapiru*-Prizma'da yer alan gerek işaret formları gerekse şahıs isimleri arasındaki benzerlikler oldukça fazladır. Tigunānu'nun lokalizasyonu ileride kazıdan elde edilecek tabletlerle şüphesiz kesinleşecektir.

Kaynakça

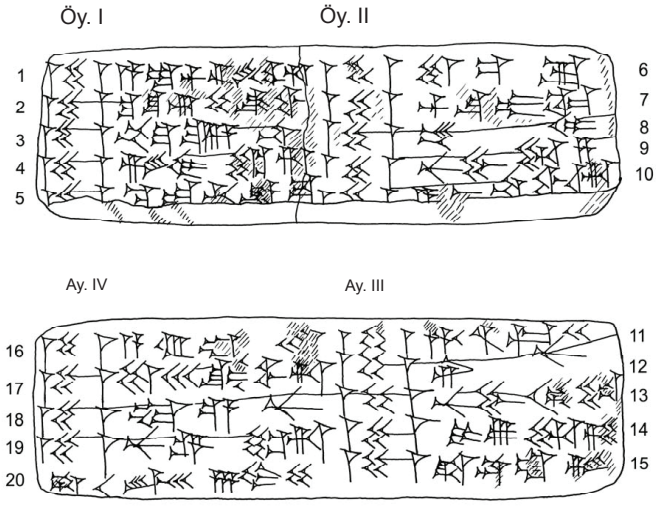
Charpin D., "Tigunânum et l'horizon géographique des archives de Mari", *NABU* 58 (2000), ss. 63-64.

Charpin D., "Histoire politique du Proche-Orient amorite (2002-1595)", in: D. Charpin – D.O. Edzard – M. Stol, Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit (Annäherungen 4, hrsg. von Attinger, P. – Sallaberger, W. – Wäfler, M. = OBO 160/4), Fribourg / Göttingen 2004, ss. 25-480.

Durand J.-M., "Études sur les Noms propres d'époque amorrite, I; les listes publiées par G. Dossin", *MARI* 8, Paris 1997, ss. 597-673.

Durand J.-M., La Nomenclature des habits et des textiles dans les textes de Mari. Matériaux pour le Dictionnaire de Babylonien de Paris, Tome 1, Paris 2009, (ARM XXX).

Salvini M., *The Ḫabiru Prism of King Tunip-Teššup of Tikunani*, Rom 1996, (Documenta Asiana 3).

Tigunānu(?) Tabletinin Kopyası

Öy. (1:1)

2
4

6
8
10

12
14

16
18

20